

ТЕМА ВНУТРІШНІХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

У статті описано специфіку висвітлення у засобах масової інформації проблеми внутрішньо переміщених осіб. Проаналізовано наукову літературу з окресленої тематики, подано визначення понять «біженець», «внутрішньо переселена особа», наведено конкретні приклади використання мови ворожнечі відносно означеної категорії населення.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, права людини, мова ворожнечі, ЗМІ.

The article analyzes the results of a study of media coverage of the problems of internally displaced persons. The social component of journalism on the topic is studied, and the specifics of materials about refugees in the media are analyzed.

Such terms as "refugee", "internally displaced person" are defined and examples of use of hate speech towards designated category of people are given..

Key words: internally displaced persons, refugees, hate speech, mass media.

На сьогодні більшість українських засобів масової інформації тему внутрішньо переселених осіб висвітлюють спорадично. Особливо мало уваги у ЗМІ приділяється випадкам порушення прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з боку державних органів та питанням етики. Висвітлення проблем внутрішніх переселенців і досі залишається складним завданням для національних та регіональних ЗМІ, зокрема бракує матеріалів розвідувального та аналітичного характеру, значний обсяг інформації, що готують журналісти, містить мову ворожнечі. Однак зафіксовано й позитивні тенденції – у ЗМІ зменшилась кількість матеріалів, що прагнуть сенсаційності. Про це свідчать результати дослідження регіональних медіа, яке провела Асоціація «Спільний простір» і МЕМО 98 [7]. Саме тому важливою постає проблема комплексного аналізу теми внутрішніх переселенців у сучасному українському медіапросторі.

Питанню висвітлення проблеми внутрішніх переселенців у ЗМІ присвячено наукові розвідки О.І. Амоші, В.П. Антонюк, О.М. Балакіревої, Ю.С. Залознової, О.В. Іщенко, О.Ю. Касперовича, Е.М. Лібанової, Л.М. Логачової, В.І. Ляшенка, О.К. Міхєєвої, О.Ф. Новікової, О.Д. Прогнімак, А.Г. Реут, Т.В. Семигіної [5].

Зокрема О.І. Амоша, О.Ф. Новікова, В.П. Антонюк у монографії «Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху» висвітлюють соціально-економічний аспект розвитку окупованого регіону, вивчають причини конфлікту, аналізують проблеми відновлення інфраструктури тощо [5].

Питанню соціальної підтримки ВПО присвячено колективну роботу Т.В. Семигіної, Н.Є. Гусак, С.О. Трухан [9].

Л. Апостолова у статті «Українські журналісти мають позбутися стереотипів щодо внутрішньо переміщених осіб» висвітлює проблему стереотипів, які формують ЗМІ відносно внутрішніх переселенців, порушуючи питання морального та етичного характеру [1].

Різновекторність підходів до означеної теми, зокрема економічний, соціальний, моральний, політичний, не дає комплексного уявлення про особливості висвітлення проблеми ВПО у сучасних українських ЗМІ, що становить актуальність маніфестованого дослідження.

Метою роботи є аналіз матеріалів сучасних українських ЗМІ, присвячених питанню внутрішніх переселенців у етичній та правозахисній царинах.

Велика кількість вимушено переміщених осіб у країні через військові конфлікти та анексію Криму спричинили соціально-економічну кризу й формують нові виклики для українських медіа.

Термін «біженець» з'явився після Першої світової війни. Статус «біженця» є міжнародним і не надається автоматично. Для отримання юридично статусу біженця людина має довести, що не може користуватись захистом рідної країни, що на батьківщині її переслідують або будуть переслідувати за її релігійні або політичні погляди, належність до певної соціальної групи чи раси [6].

У свою чергу поняття «переселенці» і «внутрішньо переміщені особи» є синонімами. Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» «внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [8]. Водночас слід акцентувати увагу, що законодавець ототожнює поняття «внутрішньо переміщена особа» та «переселенець» [8].

На наш погляд, саме соціальна журналістика висвітлює проблеми внутрішньо переміщених осіб, адже це «напрямок у журналістиці, що займається висвітленням соціальних проблем і питань суспільства, пов'язаних з протиріччями всередині суспільства (система «людина – суспільство»)» [2].

Висвітлюючи результати круглого столу щодо представлення проблем внутрішньо переміщених осіб у ЗМІ, Л. Зінченко дійшла висновку, що вітчизняні медіа «хоча й приділяють певну увагу проблемам внутрішньо переміщених осіб в Україні, не вміють професійно й етично подавати такі теми» [4].

У свою чергу Т. Печончик – голова правління ГО «Центр інформації про права людини» зауважила, що ця проблема в основному пов'язана з невеликою кількістю заходів, на яких працівників медіа навчають етично описувати проблеми ВПО: «в Україні має бути більше освітніх заходів для журналістів, які би навчили їх правильно висвітлювати теми ВПО, а також тренінгів із питань прав людини» [4].

У наш час саме засоби масової інформації відіграють ключову роль у формуванні громадської думки, згладжуючи конфлікти чи стаючи джерелом агресії та нетерпимості відносно вразливих груп населення. Зокрема матеріал видання «Суббота плюс» з назвою «С верой в «ДНР» и замком на холодильниках...», яка була опублікована у листопаді 2017 року, намагається сформуванати у читача спотворене сприйняття образу внутрішньо переміщених осіб: *«Нередко ссоры происходят из-за алкоголя, который тут поглощают очень многие и почти регулярно. Бывает, что к дракам приводят скверные характеры переселенцев», «Еще одна особенность запорожских дончан – категорическое нежелание работать»* [3]. Окремої уваги потребує ілюстрація до цієї статті, де переселенці зображені як загарбники, які хочуть захопити країну, від яких місцеві жителі захищаються воротами [3].

На нашу думку, щоб мінімізувати кількість подібних матеріалів, слід підвищувати правову та етичну культури медіавників як регіональних, так і національних ЗМІ. Висвітлення теми переселенців доцільно розглядати з урахуванням етичних аспектів та дотримання прав людини, подавати історії успіху, руйнувати стереотипи пов'язані з ВПО тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Апостолова Л. Українські журналісти мають позбутися стереотипів щодо внутрішньо переміщених осіб. *Детектор медіа*. 2017. –URL:

<https://detector.media/infospace/article/123420/2017-02-22-ukrainski-zhurnalisti-mayut-pozbutysya-stereotypiv-shchodo-vnutrishno-peremishchenykh-osib/>

2. Гессен М. По жизни: пособие по социальной журналистике. М. : Назари, 2002. 128 с.
3. Дубченко І. С верой в “ДНР” и замком на холодильниках: как живут переселенцы из Донбасса в Запорожье. *Суббота плюс*. –2017. – URL: <https://subbota.ua/news/17140/s-veroj-v-dnr-i-zamkom-na-holodilnikah-kak-zhivut-pereselency-iz-donbassa-v-zaporozhe>
4. Зінченко Л. Українські журналісти мають позбутися стереотипів щодо внутрішньо переміщених осіб. *Детектор медіа*. – 2017. – URL: <https://detector.media/infospace/article/123420/2017-02-22-ukrainskizhurnalisti-mayut-pozbutysya-stereotypiv-shchodo-vnutrishnoperemishchenikh-osib/>
5. Новікова О.Ф., Амоша О.І., Антонюк В.П. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія. К. : НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2016. 448 с.
6. Пепрушу Р. Глосарій міграційних термінів. – URL: http://web.archive.org/web/20070928193631/http://www.iom.org.ua/docs/im98_1.pdf
7. Підсумковий звіт за результатами четвертої хвилі медіа-моніторингу (Схід, Північ-Центр, Південь і Захід України). *Асоціація «Спільний простір», MEMO98*. – 2016. – URL: http://prostir-monitor.org/upload/reports/final-reports-wave-4/Summary_W4-ua.pdf
8. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. *База даних «Законодавство України»*. Верховна Рада України.
9. Семигіна Т.В., Гусак Н.Є., Трухан С.О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *Український соціум*. – 2015. – № 2. – С. 65-72. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2015_2_8

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Соломахін А.Ф.